

# تحولات سبک‌های یاددهی و یادگیری در هزاره سوم، آموزش مجازی، آموزش الکترونیک،

## آموزش ترکیبی

محمد الماسی<sup>۱\*</sup>، دکتر مهنوش عابدینی<sup>۲</sup>

۱. دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی، گروه علوم تربیتی، مرکز آموزش بین‌الملل واحد علوم تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی قشم،

ایران. (نویسنده مسئول)

۲. استادیار دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

فصلنامه راهبردهای نو در روان‌شناسی و علوم تربیتی، دوره سوم، شماره نهم، بهار ۱۴۰۰، صفحات ۸۴-۹۵

### چکیده

تغییرات گسترده در عصر اخیر باعث تفاوت در هر حوزه‌ای شده است و آموزش نیز در این فرایند دچار تغییراتی شده است و الگوی آموزش به سمت رویکرد آموزش الکترونیک و مجازی رفته است. در همین راستا این تحقیق به بررسی تحولات سبک‌های یاددهی و یادگیری در هزاره سوم، آموزش مجازی، آموزش الکترونیک، آموزش ترکیبی پرداخت. این مطالعه از انواع تحقیقات کتابخانه و تحلیلی بود و یافته‌ها نشان داد در دوره آموزش الکترونیک الگوی تدریس نگاه آموزشی قبلی نیست و رویکرد فعال آموزشی و ابزار محور متناسب با شرایط و نیاز فراگیر جایگزین دوره قبلی شده است و عامل تدریس از معلم به ترکیب آموزش‌دهنده و فراگیر تغییر کرده است، ابزار تدریس به رویکرد فناوری محور و استفاده از وسایل آموزشی متنوع چون واقعیت افزوده در این مسیر تغییر یافته است و بین دانش‌آموز و معلم روابط نزدیکی برقرار گردیده است و پیامد آموزش منتهی به ورد به بازار کار و یادگیری تخصصی معطوف شده است. همچنین در بررسی اثرات مثبت و منفی الگوی جدید یاددهی و یادگیری الکترونیک؛ آموزش در این دوره معطوف به زمان و مکان نبودن خاص، تخصصی سازی و آموزش گسترده و نیز نظارت بیشتر و دقیق‌تر به شیوه آموزش مهم‌ترین مزایای موردنظر است و سطحی سازی روابط و نبود واکنش‌های عملیاتی و اکت‌های مختلف بین فراگیران و در ارتباط با معلم از مهم‌ترین معایب این طرح است. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته آموزش الکترونیک می‌تواند اثری مثبت بر آموزش داشته باشد که در صورت ترکیب با آموزش حضوری کیفیت و اثرات مثبت آن افزایش می‌یابد.

**واژه‌های کلیدی:** آموزش الکترونیک، یاددهی - یادگیری، الگوی تدریس، آموزش فعال.

## مقدمه

آموزش مهم‌ترین عنصر پیشرفت یک جامعه می‌باشد که در هر شرایطی باید به آن توجه ویژه داشت (هال<sup>۱</sup> و همکاران، ۲۰۲۰). در همین راستا یکی از مفاهیم اصلی برای توصیف تحولات جهانی‌شدن و پیشرفت، ساختار یک نظام آموزشی کارآمد می‌باشد (لولن<sup>۲</sup>، ۲۰۱۰). آموزش به‌عنوان عامل اصلی تربیتی و مهم‌ترین مؤلفه اثرگذار بر ساختار یک جامعه و پرورش نسل آینده در فرآیند انتقال دانش است (لیلیان<sup>۳</sup>، ۲۰۱۶). آموزش صحیح و اجرای آن در فرآیند آموزشی یکی از مهم‌ترین اهداف هر نظام آموزشی است تا با به‌کارگیری آن زمینه رشد و پیشرفت نظام آموزشی را فراهم آورد (سویجویچ<sup>۴</sup>، ۲۰۱۶)؛ بنابراین جای تعجب نیست که بسیاری از نظام‌های با تأکید بر عناصر آموزشی اساسی، سعی دارند یک نظام آموزشی پیشرفته و به‌تبع آن ملتی پیشرفته تربیت نمایند (کاین لو<sup>۵</sup>، ۲۰۰۰). آموزش و پرورش نقش اصلی را در موفقیت افراد و ملت‌ها داشته و در بین منابع آموزشی، توانایی معلم در یادگیری فراگیران نقش حیاتی دارد (دارلینگ هاموند<sup>۶</sup>، ۲۰۰۶). سیستم آموزش از یک نظام شناخت، تدریس و ارزشیابی تشکیل شده است که نیاز به بررسی جامع و دقیق در هر حیطه آن وجود دارد (شپارد<sup>۷</sup>، ۲۰۱۹) و مهم‌ترین عنصر مورد هدف در آن، یادگیری می‌باشد.

یادگیری مهم‌ترین و اصلی‌ترین محور در نظام آموزشی می‌باشد (ژائو<sup>۸</sup> و براون، ۲۰۱۵)، تمامی تغییرات و دستورالعمل‌های آموزشی و شکل‌دهی رویکردهای مختلف در نظام آموزشی باهدف تقویت الگوی یادگیری و بهبود و رشد آن در بخش‌های مختلف می‌باشد (ایلریس<sup>۹</sup>، ۲۰۱۸). به همین سبب مفهوم یادگیری مقوله‌ای مهم در آموزش و مبنای مهم در سیستم کلان تعلیم و تربیت می‌باشد (هارسبرگ<sup>۱۰</sup> و همکاران، ۲۰۱۸) بحث آموزش و یادگیری و به‌کارگیری اهداف مشخص برای بهبود شاخص‌های یادگیری در فراگیران و آموزش بهتر و مناسب‌تر از مهم‌ترین اهداف نظام آموزشی و سیستم‌های مرتبط با آن است (بالارد<sup>۱۱</sup> و دایموند<sup>۱۲</sup>، ۲۰۱۷).

از آنجایی که شرط مهم برای رشد و شکوفایی هر جامعه‌ای وجود افراد آگاه، کارآمد و خلاق است، لذا پرورش و تقویت انگیزه پیشرفت سبب ایجاد انرژی و جهت‌دهی مناسب رفتار، علایق و نیازهای افراد در راستای اهداف ارزشمند و معین می‌شود.

در این زمینه سرعت تغییر و پیشرفت در جوامع امروزی چنان است که هر جامعه‌ای در تلاش است خود را با این تغییرات وفق دهد. بحث آموزش نیز اینک از شکل سنتی خود خارج شده و به سمت آموزش‌های مجازی رفته است. در این نوع آموزش، فعالیت‌های آموزشی از طریق وسایل الکترونیکی صورت می‌گیرد (کیا، ۱۳۸۸). استفاده از فناوری اطلاعات در آموزش باعث توسعه فناوری‌های نوین آموزشی شده است، درواقع آموزش مجازی وجه اشتراک فناوری اطلاعات و ارتباطات و آموزش است (رجبیان

<sup>1</sup> Hall<sup>2</sup> Lewellen<sup>3</sup> Lilian<sup>4</sup> Cvijocic<sup>5</sup> Kinlv<sup>6</sup> Darling Homond<sup>7</sup> Shepard<sup>8</sup> Zhou and Brown<sup>9</sup> Illeris<sup>10</sup> Horsburgh<sup>11</sup> Ballard<sup>12</sup> Dymond

و صادق زاده، ۱۳۹۵). استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش به شکل‌های مختلف، نوآوری در آموزش را افزایش می‌دهد. همچنین برای تغییر فرایندهای شناختی و الگوهای یادگیری متناسب با عصر دیجیتال مناسب است. از ویژگی‌های اصلی استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش و یادگیری، پررنگ بودن یادگیری مشارکتی و تعاملی، ارتباط فردی و تعامل کلاسی است و به راحتی امکان مباحثه با تمام هم‌کلاسی‌ها، امکان درک و پذیرش نظر سایرین و شکل‌گیری دانش بر اساس توافقات اجتماعی را فراهم می‌کند (چراغ‌ملایی و همکاران، ۱۳۹۲).

آموزش الکترونیک در عصر اخیر و با توجه به شرایط خاص مهم‌ترین رویکرد آموزشی می‌باشد اما این رویکرد علی‌رغم اثرات مثبتی که دارد سطح و کیفیت ارتباطات را به حداقل رسانده است. ارتباطات مهم‌ترین عامل آگاهی و شناخت آحاد یک جامعه از حوادث پیرامونی می‌باشد (برگسروم<sup>۱</sup> و همکاران، ۲۰۱۸). در این زمینه ارتباطات در انواع و اشکال مختلف خویش زمینه آگاهی و شناخت در زمینه مؤلفه‌های مختلف را موجب می‌گردد و از این طریق بر اجتماع اثر گذاشته و آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد (مایکچیکیان<sup>۲</sup> و همکاران، ۲۰۱۶) و در آموزش الکترونیک این الگو به حداقل ممکن رسیده است باین‌حال رویکرد آموزش الکترونیک اثرات مثبت گسترده‌ای نیز دارد. در ادامه به بررسی یادگیری و فرایند یاددهی و یادگیری و اصول آموزش الکترونیک می‌پردازیم.

### مبانی نظری

برنامه‌ریزی درسی شامل سازمان‌دهی یک سلسله فعالیت‌های یاددهی و یادگیری به منظور ایجاد تغییرات مطلوب در رفتار یادگیرنده‌ها و ارزشیابی میزان تحقق این تغییرات است؛ بنابراین برنامه‌ریزی درسی شامل اصول تدوینی مشخص جهت بهبود کارایی و افزایش اثربخشی فرآیند آموزش و یادگیری بهینه است. چگونگی ترکیب و به کارگیری اصول تدوینی بستگی مستقیمی به شرایط و راهکارهای اجرایی با توجه به شرایط یاددهنده و یادگیرنده نیز دارد (نانائ<sup>۳</sup>، ۲۰۱۶). برنامه‌ریزی درسی به معنای عام، طراحی نقشه برای ایجاد فرصت‌های مناسب یادگیری به منظور رسیدن به هدف‌های در نظر گرفته شده برای یادگیرندگان می‌باشد. با این تعبیر، برنامه درسی، محدوده‌ای بیش از یک موضوع خاص را دربر می‌گیرد. برنامه‌ریزی درسی، بازتاب موضع‌گیری‌های اساسی درباره آموزش و چگونگی کاربرد آن‌ها در جریان عمل آموزش است. در حوزه برنامه‌ریزی درسی، شاخص‌هایی وجود دارد که با بررسی آن‌ها می‌توان تصویری کلی از ابعاد گوناگون دیدگاه حاکم بر برنامه‌های درسی و موضع‌گیری‌های اساسی آن ارائه دارد (بهرامی، ۱۳۹۵؛ به نقل از عبادی، ۱۳۹۷). کلمه برنامه درسی، معادل واژه "curriculum" است و از نظر لغت از کلمه لاتین (currere) به معنای راهی که باید طی شود گرفته شده است. این کلمه بر یک مسیر یا برخی موانع یا وظایفی دلالت می‌کند که هر فرد بر آن‌ها غلبه پیدا می‌کند؛ یعنی مقوله‌هایی که دارای آغاز و انجام است و باید هدف‌هایی از آن‌ها منتج شود، آیزنر "در تعریف برنامه درسی

<sup>1</sup> Bergstrom

<sup>2</sup> Michikyan

<sup>3</sup> Nanae

می‌گوید: «برنامه درسی عبارت است از یک سلسله وقایع آموزشی طراحی شده که به قصد تحقق نتایج آموزشی برای چند دانش آموز پیش‌بینی شده است (ملکی، ۱۳۸۱).

صاحب نظران و متخصصان برنامه‌ریزی درسی، عمدتاً عناصر اصلی برنامه درسی را شامل هدف، محتوا، روش تدریس و ارزشیابی می‌دانند. یک برنامه درسی زمانی از کارایی لازم برخوردار است که بین عناصر آن هماهنگی و انسجام لازم وجود داشته باشد. در این صورت برنامه درسی بیشترین ظرفیت را برای اثرگذاری مطلوب بر عملکرد دانش آموزان خواهد داشت. در چنین شرایطی هرگونه تغییر اساسی در هر یک از عناصر برنامه، به نوعی بر عناصر دیگر نیز اثر خواهد گذاشت (کیامنش و همکاران، ۱۳۹۹). مسئله برنامه‌ریزی درسی در امور مختلفی قابل بررسی و تبیین است که این تحقیق با نگاهی به فرایند یاددهی یادگیری در آموزش دوره اخیر و آموزش الکترونیک بر مبنای شناخت مسئله در این زمینه می‌پردازد.

### تئوری‌های یادگیری

#### نظریه‌های یادگیری رفتاری

رفتارگرایان تغییرات را که بر اثر تجربه در رفتار انسان رخ می‌دهد؛ بررسی نموده و یکی از حوزه‌های مهم مورد مطالعه خود را «یادگیری» دانسته‌اند در این زمینه رفتارگرایان معتقدند که همه‌ی رفتارهای انسان یادگرفتنی است و یادگیری فرایندی است که در آن رفتار با تجربه‌ی محیطی تغییر می‌کند. رفتارگرایان به اهداف دقیق آموزشی و قابلیت اندازه‌گیری آن‌ها توجه زیادی دارند و روش‌های تدریس مستقیم را توصیه می‌کنند. آن‌ها عینیت‌گرایی را هدف اصلی روان‌شناسی می‌دانند (عمادی، ۱۳۹۸). دیدگاه رفتارگرایان یا شرطی شدن، یادگیری یا تغییر عبارت است از ایجاد و تقویت رابطه بین محرک و پاسخ و اصل اساسی یادگیری بر اساس یادگیری بر اساس یک محرک شرطی و غیرشرطی و در حالت دیگر آن تقویت و تنبیه یک رفتار فرار گرفته می‌شود. به همین دلیل یادگیری در الگوی رفتارگرایان جنبه ظاهری و قابل سنجش مشخص رفتار می‌باشد.

#### نظریه شناختی

اساس این رویکرد شناختی به منظور ماهیت اصلاح و بازخورد است و شبیه‌ترین ادراک ارزشیابانه آن معطوف به رویکرد توصیفی است (آرتینو<sup>۱</sup>، ۲۰۱۸). در رویکردهای شناختی در کنار توجه به نتیجه و بازده یادگیری به فرایند یادگیری و مجموعه فعالیت‌های ذهنی که یادگیرنده از طریق آن‌ها به نتیجه رسیده است نیز توجه می‌شود. در اینجا صرفاً ارزشیابی به ارائه پاسخ‌های مورد انتظار از یادگیرنده بسنده نمی‌کند، بلکه می‌خواهد بداند چرا و چگونه یادگیرنده به چنین نتایجی دست یافته است. در ارزشیابی فرایند-مدار ارزشیابی پیشرفت یادگیری به عنوان امری مستمر و پویا در نظر گرفته می‌شود که در تمام مراحل آموزش و یادگیری به کاررفته و درواقع نقش تکوینی دارد و هدف آن اصلاح و بهبود فرایند یاددهی - یادگیری است. بهترین زمان برای این نوع ارزشیابی زمانی است که فرایند آموزش و یادگیری در حال انجام است. پاسخ به این سؤال که «آیا یادگیری در حال اتفاق افتادن است؟» زمان

<sup>1</sup> Artino

ارزشیابی را برای معلم معین می‌کند. در این رویکرد توصیف عملکرد یادگیرنده در هر مرحله از یادگیری کمک خواهد کرد تا یادگیرنده و معلم مشکلات آموزش و یادگیری را شناسایی نموده و برای رفع آن‌ها اقدام کنند (محمودی، ۱۳۹۷).

### ساخت‌گرایی

ساخت‌گرایی رویکردی به تدریس و یادگیری و مبتنی بر این فرض است که یادگیری حاصل ساختن ذهن است و دانش‌آموزان با ترکیب و تطبیق اطلاعات جدید با یکدیگر و با آنچه قبلاً می‌دانسته‌اند، یاد می‌گیرند. این نظریه، برساخت دانش توسط دانش‌آموزان به صورت انفرادی یا اجتماعی تأکید دارد، بنابراین تدریس در این رویکرد می‌بایست مشارکتی بوده و از تلقی آن‌ها به عنوان امری بیرونی اجتناب گردد.

### تحلیل و بررسی الگوهای مختلف در زمینه یادگیری

تحلیل و بررسی الگوهای مختلف در زمینه یادگیری در (جدول ۱) به اختصار توضیح داده شده است.

جدول ۱. الگوهای مشخص در نظریه‌های مختلف (به نقل از حقانی و معصومی ۱۳۸۹)

نظریه‌های یادگیری مفاهیم	رفتارگرایی	شناخت‌گرایی	سازنده گرایی
نقاط تأکید	رفتار	شناخت	ساخت دانش
نظریه پردازان اصلی	واتسون، گاتری، ثرندایک، پاولوف و اسکینر	کهلر، آزوبل، برونر، گانیه، آندرسون	ویگوتسکی، پیاژه، برانسفورد، دیویی
فلسفه زیربنایی	عینیت گرایی	عینیت گرایی	نسبیت گرایی
فرایند یادگیری	تغییر در رفتار	فرایندهای درونی ذهنی (شامل بیش، پردازش اطلاعات، حافظه و درک)	ساخت معانی و مفاهیم از طریق تجربه در ذهن فراگیر
نقش آموزش دهنده	مدیر، ارائه محرک، دست کاری کردن محیط یادگیری، ارائه تقویت، انتقال دهنده اطلاعات	ایجاد محتوای فعالیت یادگیری، به کار بردن اصول شناختی برای تسهیل فرایندهای شناختی	تسهیل کننده، راهنما، مشارکت کننده، ایجاد فرصت تفکر و اکتشاف برای فراگیر، به چالش کشیدن ایده های فعلی
فراگیر	گیرنده غیر فعال اطلاعات و دانش، اجرا کننده دستورات	پردازش کننده فعال اطلاعات، بکاربردن راهبردهای شناختی	فعال، انتخاب اطلاعات، ساختن فرضیه، همکاری با دیگران، ساخت دانش ویژه خود بر مبنای تجارب گذشته
نقش همسالان در یادگیری	نقشی ندارد	موثر در تقویت و تنبیه جانشینی	خصوصاً در سازنده گرایی اجتماعی بسیار نقش اساسی دارد.
هدف از آموزش	ایجاد تغییر در رفتار در جهت موردنظر	ایجاد ظرفیت و مهارت های فراگیران برای یادگیری بیشتر	ساخت دانش در ذهن فراگیر

## الگوی تدریس

اصطلاح تدریس اگرچه در متون علوم تربیتی مفهومی آشنا به نظر می‌رسد. برداشت‌های مختلف معلمان از مفهوم تدریس می‌تواند در نگرش آنان نسبت به فراگیر و نحوه کار کردن با آن‌ها تأثیر مثبت یا منفی برجای گذارد. برداشت چندگانه از مفهوم تدریس می‌توان دلایل مختلفی داشته باشد، از مهم‌ترین آن‌ها ضعف دانش پایه، اختلاف در ترجمه و برداشت نادرست معلمان از دیدگاه‌های مختلف تربیتی است (پورتوکلی، ۱۳۸۸؛ به نقل از عبادی، ۱۳۹۷). تدریس فعالیتی است پیچیده که مستلزم آمادگی دقیق، طراحی هدف‌ها و فعالیت‌هاست. این طراحی بر اساس ساعت، روز، هفته انجام می‌شود. به علاوه طراحی بلندمدت برنامه‌ی درسی را در طول یک دوره، نیم‌سال و سال تحت پوشش قرار می‌دهد.

## کیفیت تدریس

مفهوم کیفیت تدریس در فعالیت‌های آموزشی سال‌هاست که مورد توجه بوده است. بر طبق نظر سلدین<sup>۱</sup> (۱۹۹۸) تا یک دهه قبل بیش از پانزده هزار پژوهش درباره موضوع اثربخشی تدریس منتشر شده است. در مدت ده سال گذشته نیز به مراتب در این باره پژوهش‌های گسترده‌تری انتشار یافته است (سلدین به نقل از عمادی، ۱۳۹۸). مفهوم آموزش برخلاف پرورش یک نظام نیست بلکه آموزش فعالیتی است هدف‌مدار و از پیش طراحی شده که هدفش فراهم کردن فرصت‌ها و موقعیت‌هایی است که امر یادگیری را در درون یک نظام پرورشی تسهیل کند و سرعت بخشد. مفهوم تدریس به آن قسمت از فعالیت‌های آموزشی که با حضور معلم در کلاس درس اتفاق می‌افتد اطلاق می‌شود. تدریس بخشی از آموزش است ولی هر آموزش ممکن است تدریس نباشد (عمادی، ۱۳۹۸). چهار ویژگی خاص در تعریف تدریس وجود دارد که عبارت‌اند از:

الف- وجود تعامل بین معلم و فراگیران.

ب- فعالیت بر اساس اهداف معین و از پیش تعیین شده.

ج- طراحی منظم با توجه با موقعیت و امکانات.

د- ایجاد فرصت و تسهیل یادگیری (دورنیه<sup>۲</sup>، ۲۰۰۶).

## دیدگاه‌های مختلف در خصوص تدریس

تدریس در دیدگاه‌های مختلف ماهیت و معنای مختلفی دارد. بعضی آن را "بیان مستقیم حقایق علمی از طرف معلم به فراگیران می‌دانند،" گروهی دیگر آن را "هم‌ورزی یا تعامل بین معلم و فراگیر و محتوا در کلاس درس" تعریف کرده‌اند. عده‌ای از متخصصان تعلیم و تربیت "فراهم آوردن موقعیت و اوضاع و احوالی که یادگیری را برای فراگیر آسان کند" تدریس نامیده‌اند. اسمیت به پنج

<sup>1</sup> Seldin

<sup>2</sup> Dornyei

نوع تدریس معتقد است که عبارت‌اند از: "توصیفی" - "موفقیتی" - "ارادی" - "هنجاری" و "علمی". به نظر اسمیت تعریف "توصیفی" تدریس عبارت از بیان مستقیم و صریح دانش و مهارت از معلم به فراگیر است.

در ارتباط با تدریس و ابعاد آن از منظری دیگر؛ دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد. آنان که تدریس را به‌عنوان محصول علم در نظر دارند، بر نقش رهبری معلم در جریان آموزش تأکید ورزیده، او را مسئول تصریح هدف‌ها، تلقین دانش و تصحیح فعالیت‌های شاگردان می‌شمارند. آنان که تدریس را به‌عنوان فرآیند علم محسوب می‌کنند، بر نقش مشورتی معلم در جریان آموزش اصرار دارند؛ و آموزش را جریانی از تشریک‌مساعی شاگردان و معلم، تفهیم مطالب و ترغیب به کاوش و حل مسئله قلمداد می‌کنند. امروزه عقیده‌ی بیشتر متخصصان، تریس، ناظر به تعامل دو قطب سالی (معلم و شاگرد) است که معطوف به یادگیری یک یا چند شاگرد است. بر این اساس در تدریس همواره حداقل دو نفر حضور دارند؛ و ارتباط بین این دو دارای چهار سطح (ایجاد، استمرار، اثربخش ساختن و اتمام یا ارزشیابی) است. هر یک از دو عنصر تدریس، در عمل سهمی بر عهده‌دارند که با افزایش سهم یکی از آن‌ها، سهم دیگری کمتر می‌شود. بر این اساس می‌توان نقش مربوط به معلم را برای توصیف وضعیت، به کار گرفت؛ و از دو شکل آن عناوین معلم به‌عنوان مدیر (رهبر) و معلم به‌عنوان مشاور سخن به میان آورد (موسی پور، ۱۳۷۷؛ به نقل از عمادی، ۱۳۹۸).

#### یافته‌ها

در این بخش نگاهی به مسئله تغییرات الگوی یاددهی و یادگیری می‌پردازیم

#### نگاهی به تغییرات سیر تدریس در دوره اخیر

دوره سنتی: این دوره محتویات اساسی خویش را مربوط به ساختار آموزش بر مبنای سخنرانی و با تأکید بر مفاهیم حوزه سخنرانی ارزیابی می‌کرد. مهم‌ترین مفاهیم در این حوزه در دوره سنتی در کشورهای پیشرو به این شرح بود (جدول ۲):

جدول ۲. الگوی فرایند یاددهی یادگیری در دوره سنتی

ردیف	آمریکا	ژاپن	فنلاند	سنگاپور	هلند
الگوی تدریس	سخنرانی - کارگاه	سخنرانی	سخنرانی - کارگاه محور	سخنرانی	سخنرانی - ارتباطی
عامل تدریس	معلم	معلم	معلم - دانش آموز	معلم	معلم
ابزار تدریس	کتاب - منابع عملی	کتاب	کتاب - رویکرد عملی	کتاب	کتاب - روابط
روابط تدریس	سنتی	سنتی	قراردادی	سنتی	سنتی
افق تدریس	یادگیری نظری	یادگیری نظری	یادگیری نظری - عملیاتی	یادگیری نظری	یادگیری نظری

آنچنانکه در جدول بالا مشاهده می‌گردد در این دوران الگوی تدریس کاملاً سستی می‌باشد و به‌غیراز کشور فنلاند که انگاره‌های نوین آموزشی را نشان می‌دهد سایر کشورها الگوی یاددهی و یادگیری را در آموزش معلم و در فعالیت خشی آموزش ارزیابی می‌کردند.

### سبک‌های یاددهی و یادگیری در هزاره سوم، آموزش مجازی، آموزش الکترونیک، آموزش ترکیبی

در شروع هزاره سوم میلادی و همزمان با گسترش زیرساخت‌های آموزشی و جاسازی نظام آموزشی جدید الگوی یاددهی یادگیری دستخوش تغییرات جدی شد و آموزش فعال و الکترونیک جایگزین دوره‌های قبلی گردید. در ادامه شرح این تغییرات در منوهای بررسی تحلیل می‌گردد (جدول ۳).

جدول ۳. الگوی فرایند یاددهی یادگیری در دوره مدرن (الکترونیک)

ردیف	آمریکا	ژاپن	فنلاند	سنگاپور	هلند
الگوی تدریس	رویکرد فعال؛ تکنولوژی محور، متناسب با نیاز فراگیر	رویکرد فعال	رویکرد فعال، اختصاصی فردی	رویکرد فعال؛ تکنولوژی محور، متناسب با نیاز فراگیر	رویکرد فعال آموزشی
عامل تدریس	نیاز فراگیر	نیاز فراگیر	نیاز فراگیر	نیاز فراگیر	نیاز فراگیر
ابزار تدریس	منابع متنوع تکنولوژی محور	منابع متنوع تکنولوژی محور- رویکرد سستی	منابع متنوع تکنولوژی محور	منابع متنوع تکنولوژی محور	منابع متنوع تکنولوژی محور
روابط تدریس	فعال و صمیمانه	ترکیب سستی و صمیمانه	فعال و صمیمانه	فعال و صمیمانه	فعال و صمیمانه
افق تدریس	بازار کار	یادگیری تخصص	یادگیری نظری- تخصصی	بازار کار	بازار کار

در آموزش الکترونیک و مجازی دوره اخیر و تحولات مبتنی بر آن در شرایط اخیر چند مفهوم قابل بررسی است.

**الگوی تدریس:** در این دوره دیگر الگوی تدریس نگاه آموزشی قبلی نیست و رویکرد فعال آموزشی و ابزار محور متناسب با شرایط و نیاز فراگیر جایگزین دوره قبلی شده است.

**عامل تدریس:** عامل تدریس از معلم به فراگیر تغییر جهت داده است و ضمن اینکه معلم نقش مهم خویش را ایفا می‌کند فراگیر نیز در امر تدریس دخیل می‌باشد.

**ابزار تدریس:** ابزار قلم کاغذی و راکد دوره پیش به رویکرد فناوری محور و استفاده از وسایل آموزشی متنوع چون واقعیت افزوده در این مسیر تغییر یافته است.

**روابط تدریس:** فاصله دانش آموز و معلم کاهش و رویکرد تدریس به یک آموزش صمیمانه و مرتبط با یکدیگر تغییر کرده است.



افق تدریس: افق تدریس به جای یادگیری نظری معطوف به فراگیری تخصص و ورود به بازار کار در این دوره شده است.

ثمرات تغییرات الگوی یادگیری از فرایند سنتی به آموزش الکترونیک و مجازی

مهم ترین اثرات مثبت آموزش الکترونیک

مهم ترین اثرات مثبت آموزش الکترونیک در (جدول ۴) به اختصار توضیح داده شده است.

جدول ۴. مهم ترین اثرات مثبت آموزش الکترونیک

مقوله ها	شرح
زمان بندی	در آموزش الکترونیک یادگیری معطوف به زمان خاصی نیست و در ابعاد گسترده تری زمان های برقراری آموزش ممکن است، ضمناً در این دوره شاهد گستردگی بیشتری از منظر فعال بودن آموزش در شرایط مختلف می باشیم.
مکانی	این الگوی آموزشی معطوف به مکان خاصی نیست و در هر شرایطی قابلیت برگزاری دارد.
تخصصی سازی	تناسب آموزش با نیازهای خاص هر فراگیر از دیگر اثرات مفید این رویکرد می باشد.
آموزش گسترده	آموزش با تجهیزات پیشرفته و ارائه فیلم ها و منابع گسترده جهت آموزش دقیق تر از دیگر مزایای این رویکرد است.
نظارت آسان تر	این الگوی آموزشی قابلیت رصد و بررسی گسترده تری جهت شناخت نواقص و مشکلات موجود در این حوزه دارد.

مهم ترین اثرات منفی آموزش الکترونیک

مهم ترین اثرات منفی آموزش الکترونیک در (جدول ۵) شرح داده شده است.

جدول ۵. مهم ترین اثرات منفی آموزش الکترونیک

مقوله ها	شرح
عدم مشاهده و احساس اکت های دقیق آموزش دهنده	دانش آموز دز فرایند الکترونیک واکنش های دقیق معلم و زبان بدن او را درک نمی کند و این رابطه متقابل در معلم نیز مبهم باقی می ماند
نبود تعامل های فیزیکی با دوستان	همواره ارتباطات دوستی و تعامل فیزیکی امری مهم در سیستم آموزشی می باشد که در شرایط اخیر با ضعف های گسترده همراه می گردد
ضرورت تخصص بیشتر آموزش دهنده	برنامه ریزی و صلاحیت حرفه ای گسترده تر آموزش دهنده برای درگیر سازی فراگیر و تفهیم سازی مطالب در این بخش بسیار مهم و حیاتی است.
سطحی سازی روابط و آموزش	این الگوی آموزش ترغیب کننده الگوی آموزش فردی و فردیت گرایی است و جمع گرایی را تضعیف می نماید.

نتیجه گیری

تدریس خوب به معنای کمک به خوب یادگرفتن شاگردان است. کسانی که خوب یاد می گیرند، بر اندوخته راهبردهای خود برای کسب آموزش و پرورش می افزایند. الگوی تدریس برای استفاده از راهبردها و روش هایی تدوین یافته است که به شاگردان کمک کند تا رشد یابند و بر توانایی تفکر روشن و اندیشمندانه خود بیافزایند و مهارت ها و تعهدات اجتماعی خود را توسعه دهند (گانیه،

(۱۹۷۴) هر الگو تدریس شامل مفاهیم، مراحل تدریس (گام های تدریس)، روابط میان گروهی، اصول واکنش و شرایط و منابع می باشد (احدیان، ۱۳۸۲). در فرایند یاددهی و یادگیری در عصر اخیر شاهد حرکت از سمت یک الگوی آموزشی و مجازی به سمت یک رویکرد الکترونیک، مجازی و ترکیبی هستیم. یادگیری الکترونیکی، یادگیری مبتنی بر وب، یادگیری مبتنی بر کامپیوتر و یادگیری مجازی است و شامل دریافت اطلاعات از اینترنت و انواع چند رسانه ای ها مانند رسانه های دیداری، شنیداری، ماهواره، ضبط صوت، تلویزیون و دیسک های فشرده می شود. عبارات بیان شده برای توصیف یادگیری در محیط هایی است که فراگیران و معلمان از لحاظ فیزیکی در یک مکان نیستند (سراجی عطاران، ۱۳۹۷). آموزش مجازی معمولاً انعطاف پذیری دسترسی در هر مکان و زمان فراهم می کند، در اصل به دانش آموزان اجازه می دهد تا زمان و فضا را درنورند، بنابراین شیوه یاددهی - یادگیری باید به شکل صحیح طراحی شده باشد تا یادگیرنده را درگیر و فعال کند و یادگیری را ارتقا بخشد (عباسی پارسا، ۱۳۹۱). این رویکرد غالب در دوره کنونی و مسیری است که آموزش برحسب شرایط و وجود برخی اتفاق های غیرمنتظره چون وجود ویروس کرونا طی می کند. به همین سبب جهت روشن گری نظری و تحلیلی این تحقیق به بررسی تحولات سبک های یاددهی و یادگیری در هزاره سوم، آموزش مجازی، آموزش الکترونیک پرداخت که در تشریح این تفاوت ها و در سبک یاددهی یادگیری این تحقیق نشان داد در این دوره دیگر الگوی تدریس نگاه آموزشی قبلی نیست و رویکرد فعال آموزشی و ابزار محور متناسب با شرایط و نیاز فراگیر جایگزین دوره قبلی شده است و عامل تدریس از معلم به ترکیب آموزش دهنده و آموزش پذیر تغییر کرده است ابزار تدریس به رویکرد فناوری محور و استفاده از وسایل آموزشی متنوع چون واقعیت افزوده در این مسیر تغییر یافته است و بین دانش آموز و معلم روابط نزدیکی برقرار گردیده است و پیامد آموزش منتهی به ورد به بازار کار و یادگیری تخصصی معطوف شده است.

در بررسی اثرات مثبت و منفی الگوی جدید یاددهی و یادگیری الکترونیک در این دوره معطوف به زمان و مکان نبودن خاص، تخصصی سازی و آموزش گسترده و نیز نظارت بیشتر و دقیق تر به شیوه آموزش مهم ترین مزایای موردنظر است و سطحی سازی روابط و نبود واکنش های عملیاتی و اکت های مختلف از مهم ترین معایب این طرح است.

در یک جمع بندی رویکرد آموزش الکترونیک ثمرات بسیاری در ارائه یک آموزش گسترده و دقیق و فعال بودن آموزش در تمامی روز و حتی شب را ممکن می گرداند که زمینه به کارگیری گسترده معطوف به آن می باشد اما این سبک به تنهایی باعث بی نیازی به هرگونه ارتباط در حوزه آموزش می گردد که می تواند در بلندمدت انزوا گزینی و بی توجهی به زندگی جمعی را موجب گردد، به کارگیری آموزش الکترونیک در کنار رویکرد حضوری و به عبارتی ترکیب دو روش می تواند منافع هر دو روش را ایجاد گرداند و معایب هر دو روش را کاهش دهد و نقشی بسیار مهم ر اثربخشی در این زمینه می تواند داشته باشد.

## منابع

- احدیان، محمد و محرم آقازاده (۱۳۸۲). راهنمای روش های نوین تدریس. تهران: آبیژ،
- چراغ ملایی، کدیور، پروین، صرامی، غلامرضا. (۱۳۹۲). استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی در آموزش - فرصت ها و چالش ها. اندیشه های نوین تربیتی، ۱۰ (۳)، ۵۱-۲۹.
- رجبان ده ریزه، مریم و صادق زاده، صفورا (۱۳۹۵). نگاهی بر آموزش مجازی: دیدگاه ها، زیرساخت ها، مزایا و محدودیت ها، دومین کنگره بین المللی توانمند سازی جامعه در حوزه علوم اجتماعی، روانشناسی و علوم تربیتی.
- سراجی، فرهاد و عطاران، محمد. (۱۳۹۷). یادگیری الکترونیکی، چاپ سوم. همدان: مرکز نشر دانشگاه بوعلی سینا.
- عباسی پارسا، الهه. (۱۳۹۱). امکان سنجی پیاده سازی آموزش مجازی در دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی و ارائه راهکارهای مناسب. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- عبادی، سمیرا (۱۳۹۷). ارائه مدلی ساختاری از مؤلفه های اثرگذار در برنامه ریزی درسی کارآمد. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی. دانشگاه بو علی سینا همدان.
- عمادی، حسام (۱۳۹۸). نگاهی به الگوهای مختلف یادگیری بر آموزش فعال. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان.
- کیا، علی اصغر (۱۳۸۸). نگاهی به آموزش مجازی (الکترونیک). ماهنامه کتاب ماه علوم اجتماعی، ۱۳ (۲۴)، ۸۹-۸۲.
- کیامنش، علیرضا، حسنی، محمد و همکاران (۱۳۹۹). راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی. دفتر تالیف کتاب های درسی عمومی و متوسط نظری.
- گانیه، آر. ام، لسلای جی، بریگز، والتر دبلیو. ویگر (۱۳۷۴)، «اصول طراحی آموزشی»، ترجمه: خدیجه علی آبادی، تهران: نشر دانا.
- محمودی، ثریا (۱۳۹۷). بررسی مؤلفه های اثرگذار بر به کارگیری یادگیری فعال در کلاس های ابتدایی، پایان نامه کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- Artino, A. R., JR., & Konopasky, A. (2018). The Practical Value of Educational Theory for Learning and Teaching in Graduate Medical Education. Journal of graduate medical education, 10(6), 609-613. <https://doi.org/10.4300/JGME-D-18-00825.1>
- Ballard, S.L., Dymond, S.K. (2017). Addressing the General Education Curriculum in General Education Settings with Students with Severe Disabilities. Sage Journal, 42(3), 155-170.
- Bergstrom, A., Blfrag, M.J. (2018). News in Social Media Incidental consumption and the role of opinion leaders. 6(5), 583-598.
- Cvijovic, M., Hofer, T., & Hohmann, S. (2016). Strategies for structuring interdisciplinary education in Systems Biology: an European perspective. npj Systems Biology and Applications, 2, 10.1038/npjbsa.2016.11
- Darling-Hammond, L. (2006). constructing 21st-century teacher education, Journal of Teacher Education, 57(3), 300-314.

- Dornyei, Z. (2007). *Research Methods in Applied Linguistics*, Oxford: Oxford University Press.
- Hall, T., Connolly, C., Ó Grádaigh, S., Burden, K., Kearney, M., Schuck, S., Bottema, J., Cazemier, G., Hustinx, W., Evens, M., Koenraad, T., Makridou, E. and Kosmas, P. (2020). "Education in precarious times: a comparative study across six countries to identify design priorities for mobile learning in a pandemic", *Information and Learning Sciences*, Vol. 121 No. 5/6, pp. 433-442. <https://doi.org/10.1108/ILS-04-2020-0089>
- Horsburgh, J., Ippolito, K. A. (2018). Skill to be worked at: using social learning theory to explore the process of learning from role models in clinical settings. *BMC Med Educ* 18, 156 <https://doi.org/10.1186/s12909-018-1251-x>
- Illeris, K. (2018). An overview of the history of learning theory. Special Issue: Innovative approaches to Continuous Professional Development in Early Childhood Education and Care. A European perspective, 56, 83-101.
- Kinelev, V. (2000). Information technologies in educational innovation for development: Interfacing global and indigenous knowledge. paper presented at the annual UNESCO ACEID interaction conference, Bangkok.
- Lewellen, T. (2010). *The Anthropology of Globalization: Cultural Anthropology Enters the 21<sup>st</sup> Century*. Jaipur: Rawat.
- Lilian, M., De Menezes, K. (2016). Flexible Working, Individual Performance, and Employee Attitudes: Comparing Formal and Informal Arrangements. *Journal human Resource management*, 55(6), 64-81.
- Michikyan, M., Suarez, C. (2016). Adolescent Media and Social Media Use. *Journal of Adolescent Research*, 31(4), 411-414.
- Nanae, S., Fumi, H., Nobuo, Y. (2016). Effectiveness of a Nutrition Education Program to Improve Children's Chewing Habits," *International Scholarly Research Notices*, 12, 68-78. doi:10.1155/2016/4304265.
- Shepard, L. A. (2019). Classroom Assessment to Support Teaching and Learning. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 683(1), 183-200. <https://doi.org/10.1177/0002716219843818>
- Zhou, M., Brown, D. (2015), "Educational Learning Theories: 2nd Edition" Education Open Textbooks. 1. <https://oer.galileo.usg.edu/education-textbooks/1>